

שאלה ותשובה לדוגמא: לפרק הספור הקצר

עריכה: המורה אלי פררה

שאלה: מצבי מצוקה ורגעי משבר מחייבים את הגיבור להיתווזע אל האמת הפנימית שלו. **דון קביעה** זו עפ"י **שתי יצירות שלמדת בכיתה**. בתשובתך **הסבר מהי האמת שהגיע אליה הגיבור, מה מוביל אותו לגילוייה, ולאלו הכרעות הוא מגיע בעקבות גילוי האמת הזאת.**

תשובה:

מצבי מצוקה ורגעי משבר אנו מוצאים בשני ספורים שאדון בהם בתשובתי והם:

- העיוורת של יעקב שטיינברג.
- האדונית והרוכל של עגנון.

בספור "העיוורת" חנה הגיבורה הראשית, מוצאת את עצמה לבד. חיה עם בעל שאינו משתף אותה בחיי היום יום וכמעט אינו מדבר אליה כלל, הוא רק מדבר בנהימות, אפילו עם ילדיו אינו מדבר. הוא חושב אותה לחסרת-דעה ומשקר לה במצח נחושה. למשל: כאשר באים אנשים לקרוא לו באמצע הלילה, כנראה לקבור איזה מת, הוא ממציא לה ספור שקרי "שדודתו חלתה ובאו לקרוא לו"..." היא יודעת וקולטת שזה שקר גמור וחשה במצוקה וחוסר אונים עד כדי כך שהיא רועדת מרוב כעס ולא מקור. כך קורה גם כאשר היא מגלה שאפילו אמה משקרת לה בעניין בעלה, וחושפת שלא רק שהוא אינו סוחר בטבק, אלא שהוא זקן ובא-בימים וגם עני (הוא סופר פרוטות של נחושת, ולא שטרות כסף, אילו היה באמת סוחר ולא קברן). אולם המצוקה הגדולה שהביא אותה להיתווזע לאמת הפנימית שלה, כאשר בתה חלתה במחלת האשכרה וגססה למוות. היא מבינה בחוש, שבעלה למעשה, הוא האשם העיקרי למחלת הילדה, כי הוא היחיד מבין בני-הבית, שיוצא ונכנס ובגלל שזו מחלה מדבקת מאוד, בעיקר את הטיפ, על כן היא מסיקה, שהוא זה שהדביק את הילדה בלי כוונה, כמובן. והיא מרוב מצוקה וחוסר אונים למול בעל אדיש, מתנפלת עליו בזעקה מרה: "רוצח, הגד לי מה יש לילדה!" זהו גם שיא הספור שלאחריו היא בעצם חושפת את האמת המרה: היא גרה בבית קברות ובעלה קברן ובתה מתה בגללו, מפני שהוא זה שקבר את הילדים החולים שמתו, נדבק מהם כנראה, והעביר את המחלה פנימה הביתה ובצורה עקיפה הדביק גם את בתו. ולכן היא מבינה שגורלה וסופה שתחיה עם בעל קברן וביתה מצוי בבית הקברות, ובגללו גם נגזר גורל בתה ומתה מהמחלה.

הספור השני שאתייחס אליו בתשובתי הוא "האדונית והרוכל" של עגנון. אנו נחשפים לדמותו של יוסף הרוכל, שהגיע לביתה של האדונית, ובלי משים נלכד במלכודת של הערפדית הלני. היא זו שמשכה אותו אל תוך ביתה, כאילו ללא הכוונה מיוחדת. היא קונה ממנו סכין ציידים, שוב, כאילו בתום לב, ואחר כך כאשר הצליחה לפתות אותו בדברי מאכלים ושתייה ואפילו עד מיטת בעליה הגיע, או אז הוא מגלה את האמת. למרות שבכל שאלותיו היא אומרת לו וחוזרת ואומרת כי "דם אנשים אני שותה ובשר אדם אני אוכלת" הוא קולט במאוחר אמנם, את המצוקה הגדולה בה הוא נמצא; שאם הוא לא יציל את עצמו ויברח מהמקום הרי הוא אבוד. לכן לאחר שהבין זאת הוא יוצא החוצה לקרוא "קריאת שמע". לאחר שחלם את החלום בו הכלבה מתנפלת עליו ונושכת את צווארו.

הוא מתעורר מהסייט בצעקה, דבר שמרמז על מצוקה גדולה ושבעקבותיו של החלום הבין את האמת הפנימית שלו: שעליו לשוב למקורותיו ולדתו ולמעמדו הקודם: להיות רוכל יהודי עני המחזר על הפתחים. הספור הוא ספור אלגורי (אלגוריה - מלשון משל) בו ש"י עגנון רומז לנו על האבדון של יהדות אירופה; שאם היהודים ינסו להשתוות לגויים, להתבולל ולהידמות אליהם, הם אבודים, והמצוקה בה יהיו ויחיו תהיה גדולה הרבה יותר ממצוקתם כאשר הם שומרים על ייחודם, דתם ומקורותיהם.

יוסף הרוכל מגיע לביתה של האדונית כשהוא מוצג כיהודי פשוט, רוכל עני, ולאורך העלילה הוא פושט בגדיו ולובש בגדי חרות ונעשה דומה לאחד הגויים בסביבה. הוא בתחילה מזדעזע מאכילה לא כשרה (בשר עם חמאה וללא שחיטה) אך לאחר שהתרגל לנוחיות שבבית האדונית אפילו מצץ את העצמות. מכאן מתחילה הסכנה לרבוץ לפתחו והוא אינו מרגיש בדבר. הוא אדם פאסיבי, חסר שורשים, כמוה, ללא אישה ומשפחה, ולכן היה קל לפתות אותו ו"להכניסו למלכודת" של הלני הערפדית ואפילו לקשור ימה יחסי אהבה של בעל ואישה. דבר שבמציאות, קשר כזה היה בלתי אפשרי בכליל בגלל הניגודים הרבים בין השנים, למשל:

הוא יהודי – היא גויה נוצרייה.
הוא רוכל פשוט – היא אדונית. כלומר: הוא ממעמד חברתי נמוך - היא ממעמד חברתי גבוה.

הוא עני – היא בעלת נכסים ובעלת טירה.
על כן, מצב עניינים שכזה מביא אותו לקלוט באיחור אמנם, את מצוקתו, בשל סכנת-חיים בה הוא שרוי, כי היא מתכוונת להרוג אותו ולאכול את בשרו כפי שעשתה לשאר בעליה האחרונים. עד שהוא קולט ומתוודע לאמת הפנימית הזאת, שעליו לשוב ולחזור למקורותיו, לוקח לו זמן אבל בסופו של דבר הוא יוזם את הצעד, מטפל באדונית שנפצעה פצעי מוות, שם אותה בארון וחוזר להיות יהודי, רוכל פשוט המחזר על הפתחים.

טיפים:

מה חשוב בתשובה בספרות?

- א. לענות לדרישות השאלה ולהתמקד במילות ההוראה שבשאלה. (מסומנים
- ב. בכל תשובה בספרות יש לפרט אירועים, מצבים ואפיזודות ולציין אותם כדוגמאות לדברים שנאמרו בתשובה. זכור! תשובה **ללא** הדגמה, פירוט וביסוס דבריו מתוך היצירה, כאילו ולא אמרת כלום... והיא רק חצי תשובה.
- ג. שאל את עצמך תמיד: איך; איפה; כמה; מתי; ומדוע? התשובה לשאלות האלה בהתייחסות לשאלה יביאו אותך אל התשובה השלמה. עכשיו הכל תלוי בכושר הניסוח שלך ובידע שלך את היצירה.
- ד. הקפד על ניסוח תחבירי נכון ולשון תקינה (ללא שגיאות כתיב, כמובן) ופיסוק נכון.
- ה. לאחר שכתבת את תשובתך. עשה בדיקה וקרא אותה שנית, לוודא שהכל ברור ונהיר, לפחות שהתשובה תהיה ברורה לך, ואתה מבין את מה שכתבת... ותקן שגיאות בהתאם (לשון, תחביר, שגיאות כתיב, פיסוק וכו').